

מראי מקומות- קידושין ע"ד

דלכן אין נאמנות האב מתחלת עד לאחר ז' ימים, ו"לעולם" היינו מכאן ולעולם. אולם מהרמב"ם דייק דנאמן האב מיד, רק דלז' ימים גם האם נאמנת. וע' באילת השחר שהוכיח מזה דדעת רש"י הוא דנאמנות האם הוא מדאורייתא, דאל"ה, מנין לו להאב מי הוא הבכור, הרי כל ידיעתו הוא רק מהאם, שהרי ס"ל לרש"י דרק האם נאמנת לז' ימים, וא"כ אם נאמנות שלה אינה מה"ת, ודאי אין נאמנות שלו יכול להיות טפי מנאמנות דידה [וכבר מצינו בתוס' הרא"ש מקור לנאמנות האם מדאי, וכנ"ל].

(ה) **יכיר, יכירנו לאחרים- כ' הרשב"ם בכ"ב** (קלד: ד"ה לירשו) דהדין יכיר הוא רק דמי שכבר מוחזק לנו שהוא בנו של אביו, הרי האב נאמן לומר שהוא הבכור, אבל מי שאין ידוע לנו שהוא בנו, אין יכיר אומרת שנאמן לומר שהוא בנו, וכן מבואר בתוס' שם. אבל הרמב"ם (נחלות ב', י"ד) כ' "אפי' אמר האב על מי שלא הוחזק בנו כלל זה הוא בני ובכורי הוא, נאמן". וע"ע בקצות (רע"ז, ב') מש"כ בזה.

(ו) **כך נאמן לומר זה בן גרושה וכו'- הק' תוס',** מנין לנו דהאב נאמן לומר גם לפסול הילד, הרי אולי אינו נאמן אלא לטובתו, כגון לומר שהוא בכור. ותי' דכיון דנאמן לומר על בן הקטן שהוא באמת הבכור, א"כ נמצא דנאמן לומר על הגדולים שהם ממזרים, וא"כ נמצא דנאמן גם לפוסלו. וכ"כ הרמב"ם (אי"ב ט"ו, ט"ז), דנאמן אף לומר על בן בין בניו שאינו בנו וממזר הוא. וע' באמרי משה (י"א) שכ' בשם השלטי גבורים דבאמת אינו נאמן לומר דממזר הוא, דהא לפי דבריו אינו בנו, ונאמן לומר ממזר הוא רק היכא שאמר שבא על ערוה או על ממזרת ועי"ז נעשה ממזר. והק' האמר"מ על סברת תוס' והרמב"ם, איך נאמן ע"ז, הרי אומר שאינו בנו, וא"כ איך נאמן דממזר הוא, הרי אין אדם נאמן אלא על בנו. וכ' שיש ליישב בב' אופנים, (א) דהיינו מדין חזקה, דמי שאנו מחזיקים עד עתה שזה אביו והוא בנו, התורה מאמין לאותו ה"אב" לומר שהוא ממזר ואינו בנו. (ב) נאמן בתורת ממה

(א) **נאמן דייך לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי-** בענין נאמנות הדיין, כ' הריטב"א (עג): דכאן ודאי אין שייך מגו, אלא דרבנן הימנוהו בדבר ששייך לו ואין לו נגיעות בו לשקר. ועפ"ז ביאר למה פרש"י לעיל דנאמנות דבעל המקח אינו משום מגו, דהא ביאר רישא דומיא דסיפא, ואם נאמנות של הדיין אינו משום מגו, מסתמא גם הנאמנות של בעל המקח אינו משום מגו. וע"ע בשלנל"מ, דביאר דמה דנאמן הדיין, היינו משום שקבלוה עלייהו. ולפי דבריו הוי נאמנות זה שייך רק אצל דייך [ולכן מובן למה תוס' פ' דנאמנות דבעל מקח הוא משום מגו, דלא ה"י שייך לומר דומיא דסיפא, דסיפא הוא סברא מסויימת אצל דייך].

(ב) **וניהדר ונידיינינהו- פרש"י, למה אמרי'** דהיכא דאינם בפניו דאינו נאמן, ליהדר לדיינינהו. אולם ע' בריטב"א דפי' דקאי קו' הגמ' על הרישא, דהיינו, למה נאמן, הרי יכול לחזור ולדיינם. [ולכאור' זהו הפשטות, ופרש"י הוי דוחק בל' הגמ', ולמה פ' כן. ולכאור' מבואר דס"ל לרש"י דנאמנות של הדיין הוא נאמנות כ"כ, שאין סברא לומר דמשום דאין צריכין לעדותו, דיכול לחזור ולדרון, שלא יהא נאמן. אדרבה, אי"צ לחזור ולדרון, שהרי הוא נאמן לגמרי. אבל הריטב"א סובר דנאמנות שלו הוא כמו "בריעבד", דרבנן הימנוהו במקום שאין ברירה, אבל כאן, שיש עוד עצה, לא הימנוהו].

(ג) **שלשה נאמנין על הבכור, וכו'- הנה, נאמנות** האב הוא נלמד מקרא דיכיר, אבל אין מבואר בגמ' מנין לנו נאמנות האם והחי'. וע' ברשב"א (עג): דנקט דנאמנות החי' והאם הוא תקנה דרבנן (וע' מה שהבאנו שם מהר"ן ומהאחרונים שפירשו דבריו). אולם ע' בתוס' הרא"ש שכ' "כולהו ילפי' להו מדחזי' שהאימנה תורה לאב להעיד על בנו ובכור, אע"פ שהוא קרוב, לפי שרגיל האב להכיר בבניו יותר מאחר, ילפי' נמי מיני' להאמין חי' לאלתר ואמו כל ז', לפי שאין רגיל לידע אחר שהוא לשם", ומשמע שהנאמנות הוא מעיקר הדין.

(ד) **חי' לאלתר, אמו כל ז', אביו לעולם- מה** דאמרי' דנאמן אביו לעולם, ע' בלחם משנה (נחלות ב', י"ד) שדייק מדברי רש"י כאן, שביאר דנאמנות האם הוא משום שעדיין לא מסר להאב לברית, ולכן עדיין אינו מכירו,

(ט) היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה וכו' - ובביאור מח' ר"ג ור"א כנגד ר' יהושע, ע' ברא"ש (כתובות א', י"ח) שכ' דנאמנת (אפי' כנגד רוב) משום שהיא טוענת ברי, והפשטות בשי' ר' יהושע הוא משום מעלה עשו ביוחסין.

(י) ואמר ר"י אמר שמואל הל' כר"ג - תמה התוס' הרא"ש, למה צריך לזה, הרי בלא"ה ק', דהא אבא שאול אמר כר"ג, ותניא חדא זימנא. ותי' דבלא"ה אולי היינו אומרים דר"ג אינו אומר כן לדינא, אלא אומר כן בדעת ר"א, ור"א שמותי הוא, ואם הי' אומר וכן אבא שאול אומר כדבריו, היינו אומרים דאומר כר"ג דר' אליעזר אמר כן, אבל ודאי אין הל' כן, ולכן אמרי' דהל' כר"ג, ולכן שפיר הק' דלמה לא אמר וכן אמר א"ש כדבריו, דהא כיון דפסק כר"ג, ע"כ ר"ג מלתא דנפשי' קאמר, ולא בדעת ר"א. וע"ע בשיטה לא נודע למי, שכ' דבאמת לא גרסי' ואמר ר"י וכו', דהא בלא"ה פריך שפיר.

(יא) למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה - בביאור שי' זו, דאף דאין חזקה להבת מ"מ האם נאמנת, נח' הראשונים. הרא"ש (כתובות א', י"ח) ביאר שהוא מטעם טענת ברי, והריטב"א (שם דף י"ג) ביאר שהוא משום דחזקת האם מהני לבת. וע"ע במגיד משנה (אי"ב ט"ו, י"ד) שביאר דנאמנת על הבן, כיון דמדינא אינו אלא ספק ממזר, וספק ממזר מותר מן התורה, ורק רבנן גזרו עליהן, וא"כ י"ל דהמנוה רבנן בדרבנן. וכן ע' בר"ן (ל: בדפיו, ד"ה איזהו שתוקי) שהביא מהרמב"ם דהאם נאמנת להכשיר ולא לפסול, וכ' הר"ן דמשמע דטעמו של הרמב"ם הוא משום דמדאורייתא כשר בלא"ה, אבל לפסול ולהתירו בממזרת אינה נאמנת. ותמה ע"ז הבית שמואל (ד', ל"ט), הא ספק ממזרת בממזר ודאי ג"כ מותר מן התורה, וא"כ מ"ש דנאמנת להכשיר ולא לפסול, הרי בשניהם מותר מן התורה ואסור מדרבנן. והביא מהפרישה דכ' שאינה נאמנת להתירה בממזר ודאי, שלא להרבות ממזרים בישראל, וכ' הב"ש דדוחק גדול הוא, וסיים בצ"ע. וע' בשב שמתתא (ב', י"ז), שכ' בשם הבית מאיר די"ל דהמגיד משנה ס"ל כשי'

נפשך, אם אנו רוצים להכשירו, ע"כ משום שאנו אומרים שבנו הוא, ואם הוא אביו, הרי יש לו נאמנות עליו, ואיך אומרים שהוא כשר והוא אביו, הרי האב יש לו נאמנות, וע"כ מהימן האב לפוסלו.

(ז) כך נאמן וכו' - ע' בשערי ישר (ר', י"ג, ד"ה ועפ"ד ז) שנקט דהדין יכיר נאמר רק בבן ולא בבת, והק' דלפי תוס' הנ"ל, דהנאמנות לומר ב"ג נלמד מהא דנאמן לומר דהקטן הוא הבכור, א"כ גם כשאומר שבן שהוא קטן מבנותיו בכור הוא, ג"כ נאמן לומר שהם ממזרות. [וע"ש מש"כ לתרץ, ולכאור' כוונתו הוא דכיון דהין הבנות להיות כשר אין סתירה לדין הבן להיות בכור, אף דמציאות הוי סתירה, בזה אין צריכין לומר דנאמן על דין הבנות. ורק גבי הבנים, דאם הבן הגדול הוא באמת בנו, הרו בכור הוא, וא"כ דינו סותר לדין הקטן, ולכן שפיר צריכין לומר דנאמן גם על הבן הגדול, אבל לגבי הבת אין הכרח אלא במציאות, וע"ע.] וזהו דלא כהשלטי גבורים לקמן (לב. בדפיו) דנאמנות האב על בנו ובתו לומר דבן י"ג ובת י"ב הוא מדין יכיר, ומבואר דס"ל דמדין יכיר נאמן גם על הבת.

(ח) כך נאמן לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה - הק' התוס' הרא"ש, הא אם אומר שבנו בן גרושה, הרי הוא אומר דעבר איסור דנשא גרושה, ואין אדם משים עצמו רשע. ותי' "כגון שאומר שבשעה שנשא לא ידע שהיתה גרושה, ואח"כ נודע לו". והריטב"א בב"ב (קכז: תי' דגזה"כ הוא דנאמן, א"נ שפלגינן דבורי', ואינו נאמן על עצמו אלא על בנו. והרש"ש (שם) תי' די"ל דידוע לכל שנשא גרושה, ולכן אי"ז משים עצמו רשע, דהכל יודעים דרשע הוא, והוא רק מחדש שבן זה נולד ממנה. וע"ע בקובץ הערות (כ"ב, א'), שהביא מש"כ המאירי ביבמות (מ"ז), שיש מי שסובר שנאמן דוקא אם אומר שוגג הייתי, ויש מי שאומר שגם מזיד הייתי נאמן. וביאר הקו"ה, דמאן דס"ל דאפי' במזיד הייתי נאמן, היינו משום דס"ל דמאי דאמרי' דא"א משים עצמו רשע, ואינו נאמן, היינו רק היכא דצריך לתורת עדות, אבל כאן, דא"צ לתורת עדות, דהא הנאמנות הוא משום דין יכיר, ולא בעינן שיהי' כשר לעדות, בזה שפיר יכול להשים עצמו לרשע, (ומ"ד דוקא כשאמר שוגג הייתי ס"ל דאאמע"ר אפי' היכא דאין צריך לתורת עדות).

להחמיר, שהוא דא' כשר וא' פסול, וזה נחשב רק צד א', וא"כ לכאור' שפיר מוכח דעת הרא"ם.

(טו) ה"ק, כל האסורים לבא בקהל כהונה, וכו'- פ"י הפני יהושע, דב' מיני איסורי קהל הם, איסורי קהל כהונה ואיסורי קהל ישראל, וקאמר ת"ק דשני מיני פסולין אלו מותרין לבא זה בזה. והשתא א"ש מה דקאמר ר' יהודה אוסר, והיינו בהך מילתא לחודא, דס"ל דהנך ב' מינים אסורים לבא זה בזה, אבל ודאי דכל חד ממינן א' מותרין. וע"ש מש"כ לפרש המשך הגמ' עפ"ז, ובמש"כ ליישב קו' תוס' (ד"ה הכי) לענין הא תנא לי' רישא.

(טז) ותו, הא מותר אסור- הק' הריטב"א בשם הרמב"ן, הרי אין משמע אלא דכל האסורין בקהל מותרין לבוא זב"ז, אבל אין במשמע דכל המותרין בקהל אסורין זב"ז, וע"ש מש"כ בזה.

(יז) אי הכי, מאי ר' יהודה אוסר- הק' בהערות להגרי"ש, לכאור' משמע דלת"ק א"ש, אבל לדידי' לכאור' ג"כ ק', דמשמע דרק גר עמוני ומואבי מותרים בממזרת, ואילו גר בעלמא אסור בממזרת, והרי ת"ק ס"ל כר' יוסי דגר מותר בממזרת. וכ' דקצת משמע מזה כשי' הרמב"ם, דס"ל דגר שנשא בת ישראל, בנו אסור לממזרת, ואילו גר עמוני ומואבי שנשא בת ישראל [ולכאור' באיסור], בנו מותר בממזרת, ולכן לא הק' מכאן לת"ק, שהרי באמת יש קולא מיוחדת בגר עמוני שלא מצינו בשאר גרים. אולם לשי' תוס' והר"ן, שחולקים על הרמב"ם וס"ל דגם בן גר מותר בממזרת, צ"ל דאה"נ, הי' שייך להק' גם על הת"ק, אלא שהי' עדיף להק' על ר' יהודה, משום דבת"ק כל הקו' הוא על הדיוק, ואילו לר' יהודה הקו' הוא על דבריו.

הריטב"א לעיל (ע"ג), דכ' בדעת רבא דרק ס"ל לדרשה דממזר ודאי ולא ממזר ספק, ואילו הדרשה דבקהל ודאי הוא דלא יבא, אבל בקהל ספק יבא, לא ס"ל, וא"כ נמצא שהוא באמת איסור תורה. וע"ע בחי' רעק"א על גליון הרמב"ם (מהדורת פרנקל, משו"ת כת"י סי' פ"ד), שהק' עוד על המ"מ, דהא נאמנת גם להכשיר בתה לכהונה, וזהו חשש דאורייתא, וא"כ שוב לא שייך סברא זו דמדאורייתא מותרת. ולכן כ' דודאי מה שבתה מותרת לכהונה הוא משום דחזקת האם מהני לבת, אבל מ"מ הי' צריך ליישב למה נאמנת באשת איש שאומרת נתעברת מגוי, דלית בה חזקת האם, ועכשיו אמרי' דנאמנת משום דמדאורייתא בלא"ה הולד מותר, משום דספק ממזר הוא.

(יב) כל האסורין וכו' ר"א אומר וכו'- ביאר הר"ן (לא. בדפיו) מח' ר"א ורבנן, דרבנן סברי דכיון דמדינא מותרת, דספק ממזרת מותרת, ואסורים רק משום מעלה בעלמא, כי עבוד רבנן מעלה, רק בכשרים עשאוהו מעלה, ולא לאסור פסולים זב"ז. ור"א ס"ל דאפי' בפסולים מספק עבוד מעלה. וע' בהמקנה שכ' לבאר דברי ר"א ע"פ מש"כ בשם הריטב"א, דלית לי' לר"א דרשה דבקהל ודאי הוא דלא יבא, בקהל ספק יבא, ולכן לדעתו ר"א ס"ל דמדאורייתא הוא דספיקן בודאן וספיקן בספיקן אסורין.

(יג) ר"א אומר... ודאן בספיקן וספיקן וכו'- כ' התוס' רי"ד (עה.), "נראה שאנו צריכין לומר דסבירא לי' לר"א דקהל גרים לא אקרי קהל, שאל"כ במי יתחנתו הספיקות".

(יד) וספיקן בספיקן אסור- ע' בחי' רעק"א שהביא מהשו"ת מוצל מאש (י"ג), דלכאור' יש להעיר, שיש כאן ס"ס, ספק אם זהו ממזר או לא, ואת"ל שהוא ממזר, אולי היא ג"כ ממזרת, והי' רוצה להוכיח מזה כדברי הרא"ם דס"ס בתרי גופי לא אמרי'. אלא דכ' דאינה ראי', דלכאור' יש ב' ספיקות לחומרא ג"כ, אולי האיש כשר והיא ממזרת, ואת"ל הוא ממזר, אולי היא כשרה. ודחה רעק"א דבריו, דכאן יש ב' צדדים להקל, דשניהם כשרים או שניהם פסולים, ורק צד א'